

Niels Waage

Arbejdsretten

gennem 100 år BIND I

DEN FASTE VOLDGIFTSRET 1910-1963

JURIST- OG ØKONOMFORBUNDETS FORLAG

Arbejdsretten gennem 100 år

BIND II

Denne å[ ] * er omfattet af lov om ophavsret.

Uanset evt. aftale med Copy-Dan er det ikke tilladt at kopiere eller indscanne siden til undervisningsbrug eller erhvervmæssig brug.

Bogen er udgivet af Djøf Forlag (www.djoef-forlag.dk)

Niels Waage

Arbejdsretten gennem 100 år

BIND II

Arbejdsretten 1964-2010

Jurist- og Økonomforbundets Forlag

2012

Denne å[ ] * er omfattet af lov om ophavsret.

Uanset evt. aftale med Copy-Dan er det ikke tilladt at kopiere eller indscanne siden til undervisningsbrug eller erhvervmæssig brug.

Bogen er udgivet af Djøf Forlag (www.djoef-forlag.dk)

Niels Waage
Arbejdsretten gennem 100 år · Bind II
Arbejdsretten 1964-2010

1. udgave, 1. oplag

© 2012 by Jurist- og Økonomforbundets Forlag

Alle rettigheder forbeholdes.
Mekanisk, fotografisk eller anden gengivelse af
eller kopiering fra denne bog eller dele heraf
er ifølge gældende dansk lov om ophavsret
ikke tilladt uden forlagets skriftlige samtykke
eller aftale med Copy-Dan.

Foto: Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv,
Det Kongelige Bibliotek og Polfoto

Omslag: Morten Lehmkuhl
Tryk: Narayana Press, Gylling
Indbinding: Jysk Bogbind, Holstebro

Printed in Denmark 2012
ISBN 978-87-574-2255-9

Udgivet med støtte fra

dreyersfond

Jurist- og Økonomforbundets Forlag
Gothersgade 137
1123 København K

Telefon: 39 13 55 00
Telefax: 39 13 55 55
e-mail: forlag@djof.dk
www.djof-forlag.dk

Denne å[ ] * er omfattet af lov om ophavsret.

Uanset evt. aftale med Copy-Dan er det ikke tilladt at kopiere eller indscanne siden til undervisningsbrug eller erhvervsmæssig brug.

Bogen er udgivet af Djøf Forlag (www.djof-forlag.dk)

Indhold

Forord [7](#)

Indledning [9](#)

Årskapitler 1964-2010 [19](#)

BILAG I

Hovedaftalen mellem DA og LO [415](#)

BILAG II

Regler for behandling af faglig strid [421](#)

BILAG III

Lov om Arbejdsretten
og faglige voldgiftsretter [425](#)

Navneregister [436](#)

Kilder til Bind II [447](#)

Denne å[ ] * er omfattet af lov om ophavsret.

Uanset evt. aftale med Copy-Dan er det ikke tilladt at kopiere eller indscanne siden til undervisningsbrug eller erhvervmæssig brug.

Bogen er udgivet af Djøf Forlag (www.djoef-forlag.dk)

Forord

Nærværende 2. bind af Arbejdsrettens jubilæumsbog dækker perioden fra 1964, da Den faste Voldgiftsret fik navneforandring til Arbejdsretten, til 2010, da Arbejdsretten kunne afholde sit 100 års jubilæum.

Linien fra første bind af i jubilæumsskriftet er fastholdt, således at hovedvægten er lagt på den for hvert år udvalgte afgørelse fra retten, der refereres og kommenteres relativt udførligt, og som er valgt, fordi den på en eller anden måde viser en side af livet i Danmark i perioden.

Herudover indeholder også dette bind – foruden oplysninger om relevant lovgivning mv. – år for år et antal kortere referater af udvalgte, vigtigere afgørelser fra Arbejdsretten og de almindelige domstole af særlig arbejdsretlig interesse.

Desuden gives en kort beskrivelse af de personer, der i årenes løb har medvirket som fagdommere eller retsformænd i Arbejdsretten, i det omfang det har været muligt at fremskaffe oplysninger herom.

Også ved udarbejdelsen af 2. bind har jeg fået hjælp fra mange sider. Jeg vil i den anledning gerne rette en tak til Kasper Worm-Petersen, Marianne Bjørnshauge, sekretariatschef Jørn Andersen, Arbejdsretten, Leo Lybæk Hansen, LO, Helge Werner, DA, Birgitte Dember, SALA, Karsten Thystrup, KL, Morten Lehmkuhl, DJØFs forlag, Britt Lundin Steffensen, DFDS, Administrationschef Søren Sørensen, Danske Regioner, Henning Morgen og Kasper Johansen, A.P. Møller – Mærsk A/S, Freddie Nielsen, Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv, Aase Andreasen, Politikens Oplysning, Ann-Marie Huneck, POLFOTO, journalist Poul Smidt, fhv. sektorformand i HK Bjarne Nielsen, sektorformand Simon Tøgern HK, Åse Lohmann, HK, Ole Røtzler Møller, dyrlæge Gregers Gregersen, Ertebølle og professor, dr.jur. Jens Kristiansen.

En særlig tak til cand.mag. Ingrid Sylvest Nielsen, der har bistået med at indsamle samtidshistoriske data, og til tidligere formand for RBF, nu forhandlingssekretær i 3F Bent Moos, for værdifulde oplysninger til opfølgning af beskrivelserne af sagerne nr. 89.058 (1989, McDonalds), nr. 97.214 (1998, Nyhavn), nr. 2001.819 m.fl. (2002, Teaterkælderen), nr. 2004.475 (2004, Den degraderede tjener) og nr. 2007.831 (2007, Nørrebro Bryghus) og til højesteretspræsident Børge Dahl for opmuntring og gode råd.

Endelig en stor tak til de mange nuværende og tidligere dommere i Arbejdsretten, der har sendt mig portrætfotos og levnedbeskrivelser.

I april 2011 sendte Dansk Forening for Arbejdsret mig til klosteret San Cataldo i Syditalien, hvor jeg kunne arbejde med bogen under optimale betingelser. Jeg takker såvel Arbejdsretsforeningen som San Cataldo og klosterets bestyrerpar og prægtige personale herfor.

Roskilde, den 20. marts 2012

Niels Waage

Indledning

De første 50 år i Den faste Voldgiftsret/ Arbejdsretten

Den faste Voldgiftsrets/Arbejdsrettens første 50 år, dvs. perioden fra 1910 til 1960 var præget af en forbavsende uforanderlighed. Selv om Verden og samfundet mildest talt ændrede sig radikalt i perioden, skete der – bortset fra forholdene i besættelsesårene – stort set ingen ændringer overhovedet: Rettens indretning og kompetence fremgik af den første lov om Den faste Voldgiftsret fra 1910, som kun var udsat for få og små ændringer i 1919 og 1934. Hovedopgaven var i hele perioden fortrinsvis at behandle sager om overtrædelse og fortolkning af Septemberforliget fra 1899 og kollektive overenskomster indgået mellem LO-forbund på den ene side og medlemmer af Dansk Arbejdsgiverforening eller dennes underorganisationer på den anden. Og retten havde i sine første 50 år til huse samme sted, nemlig i Udvalgsværelse C på Københavns Rådhus.

Men netop som de første 50 år var gået, begyndte der at ske forandringer, der uden at røkke ved de helt grundlæggende principper for rettens virksomhed, efterhånden kom til at bevirke, at Arbejdsretten her efter sine første 100 år på mange måder ser anderledes ud end for 50 eller 100 år siden.

Nyt domicil i 1960

På det fysiske plan skete der således i 1960 den afgørende forandring, at retten flyttede fra Udvalgsværelse C på Københavns Rådhus til det fhv. adelige palæ Sct. Annæ Plads 5 i København, der i dag kaldes Arbejdsmarkedets hus, og som også huser en anden vigtig aktør på arbejdsmarkedet, Forligsinstitutionen.

Sct. Annæ Plads 5

Den faste Voldgiftsret havde fra begyndelsen af sin virksomhed i 1910 haft til huse i Udvalgsværelse C på Københavns Rådhus, og lokaleforholdene var så trange, at det f.eks. ikke var muligt at afholde offentlige retsmøder. Dette var medvirkende til at give det indtryk, at retten var en voldgiftsret mere end en domstol, hvilket betegnelsen »Den faste Voldgiftsret« jo også lagde op til, selv om retten selv mente, at betegnelsen »voldgiftsret« var misvisende, se nedenfor i 1964-kapitlet s. 21. Da det i 1960 kom frem, at staten påtænkte at købe ejendommen Sct. Annæ Plads 5 for bl.a. at give Den faste Voldgiftsret et nyt og mere rummeligt domicil, skrev Politiken således, at Den faste Voldgiftsret med flytningen ventedes »omdannet til en egentlig arbejdsdomstol«.

Det indebar således en afgørende ændring for Den faste Voldgiftsret, da finansudvalget den 24. februar 1960 bevilgede 3,3 mio. kr. til køb, istandsættelse og indretning af ejendommen, der hidtil havde været hovedsæde for olieselskabet BP. Der blev indrettet en stor smuk retssal i bygningen, og retten vedtog ret hurtigt efter flytningen at åbne domsforhandlingerne for offentligheden. Det logistiske grundlag for navneforandringen til »Arbejdsretten« i 1964 var således etableret.

Også Forligsinstitutionen, der hidtil havde haft til huse i Hardorffs Palæ på Kongens Nytorv, flyttede ind i den nyerhvervede bygning.

Sct. Annæ Plads 5 blev opført i 1796 af arkitekten stadskonduktør Jørgen Rawert (1751-1823) efter den store brand i juni 1795, der havde ødelagt en tredjedel af København. Rawert tegnede formentlig selv bygningen. Stilen var den herskende ny-klassicisme, der var kommet til landet i 1750-erne, og som prægede genopbygningen af København efter branden med den første danske professor i arkitektur C.F. Harsdorff og hans mest begavede elev C.F. Hansen i spidsen.

Opførelsen af Sct. Annæ Plads 5 var blot et enkelt led i den samlede plan for byens genopbygning efter branden, som Rawert som stadskonduktør havde ansvaret for. Han byggede bl.a. også ejendommen Kronprinsessegade 26-30, der i dag rummer Davids samling.

Rawert boede selv i Sct. Annæ Plads 5, indtil han i 1799 solgte ejendommen til direktøren i udenrigsdepartementet greve Joachim Bernstorff. De første forligsforhandlinger i huset kom derfor til at finde sted under krigen i 1807 mellem den udenrigsministerielle direktør og englænderne. Som bekendt førte disse ikke til noget forlig, men tværtimod til Københavns bombardement, hvor bygningen i øvrigt blev beskadiget, dog ikke væsentligt. Bernstorff solgte i 1813 bygningen til kammerherre, hofjærgemester greve Hardenberg Rentlow for 16.666 rigsdaler. Den skiftede herefter ejere inden for adelen, indtil den i 1926 af den sidste adelige ejer, grevinde Helle Vibeke Krag-Juel-Vind-Frijs, blev solgt til Det forenede Olie Kompagni. På det tidspunkt var bygningen fredet i klasse A, hvilket forhindrede den fulde økonomiske udnyttelse af den. Til gengæld nedrev oliekompaniet en gammel staldbygning i gården og opførte i stedet en ny kontorbygning, der blev forbundet med det gamle palæ med brede korridorer og dobbelte glasdøre.

Det forenede Oliekompagni, der siden 1921 havde forhandlet BP-produkter i Danmark, og som i 1950 fik navneforandring til BP Olie-Kompagniet, opførte en ny bygning i Amaliegade i 1960, og dermed blev det muligt for Staten at købe Sct. Annæ Plads 5. Beslutningen om købet blev truffet meget hurtigt, for man

ville gerne skaffe Forligsinstitutionen nye lokaler til de forestående overenskomstforhandlinger i begyndelsen af 1961. Således fik såvel Arbejdsretten som Forligsinstitutionen en fælles 50 års jubilæumsgave i form af et fornemt palæ. I den nyerhvervede ejendom blev der indrettet en imponerende flot retssal til Arbejdsretten. Her hang i de første mange år et maleri udført af Hans Henningsen og skænket Den faste Voldgiftsret af hovedorganisationerne ved 25 års jubilæet i 1935. Dette maleri var et portræt af hovedarkitekten for det danske kollektivt arbejdsretlige system, Carl Ussing (se bind 1. s. 11) og derfor særdeles velanbragt i Arbejdsrettens retssal. Endvidere hang der fra 1962 og mange år frem bag dommerpanelet et maleri af den italienske barokmaler Luca Giordano (1634-1705) med titlen »Paris' dom«, forestillende gudinderne Afrodite, Pallas Athene og Hera i ret runde og voluminøse udgaver. Dette maleri var en smule mindre velvalgt i betragtning af, at Paris' dom førte til 10 års krig. Måske af denne grund blev det i 1999 returneret til Statens Museum for Kunst med tak for lån. Portrættet af Carl Ussing blev samtidig forflyttet til voteringslokalet, hvor det nu hænger bag retsformandens plads og således forlener denne med yderligere autoritet. Fjernelsen af de to nævnte malerier fra retssalen gav plads for nogle malerier med figurer, der var noget mere kantede end de tre gudinder. Bag dommerpodiet hænger således nu »Charter 77« og på endevæggene to udgaver af Den Sorte Firkant, alle udført af Richard Mortensen (opus 4 og 5).

Septemberforliget afløses af Hovedaftalen

I 1960 blev endvidere Septemberforliget fra 1899 (også kaldet »Arbejdsmarkedets grundlov«) afløst af den første hovedaftale mellem DA og LO. Dette indebar dog ikke noget afgørende brud med Septemberforligets principper. Der var snarere tale om en modernisering, der også tog hensyn til den praksis, som retten havde udviklet i det forløbne halve århundrede.

Offentlige retsmøder indføres

Samtidig var der et ønske om at markere retten som en egentlig domstol. Dette ønske var på et enkelt principielt vigtigt punkt imødekommet gennem flytningen til palæet på Sct. Annæ plads, idet der her blev indrettet en stor retssal, der gav mulighed for at afholde rettens forhandlinger for åbne døre, således at grundlovens krav om offentlighed i retsplejen kunne opfyldes også på det arbejdsretlige område.

*Silhuet af stads-konduktor
J.H. Rawert, der op-
førte bygningen Sct. Annæ
Plads 5 i 1796.*

Navneforandringen til Arbejdsretten

I 1964, hvor dette andet bind af jubilæumsbogen tager sin begyndelse, fik Den faste Voldgiftsret desuden navneforandring til Arbejdsretten, og dermed var dens position som en egentlig domstol formelt markeret, se nærmere nedenfor i 1964-kapitlet, s. 21.

Ny lov om Arbejdsretten i 1973

Navneforandringen blev fulgt op af en reel reform med Arbejdsretsloven af 1973, hvorefter Arbejdsrettens kompetence kom til at omfatte alle danske kollektive overenskomster og ikke blot de overenskomster, der var indgået på det traditionelle LO-DA område, og de tiltrædelsesoverenskomster, der var indgået i tilslutning hertil. Dette indebar bl.a., at kredsen af instanser, der havde del i retten til at vælge Arbejdsrettens dommere og formandskabet, blev udvidet væsentligt. Hidtil havde kun LO, DA og (fra 1964) SALA haft del i denne ret, men fra nu af tilkom valgretten også forskellige offentlige myndigheder og andre lønmodtagerorganisationer end LO, f.eks. FTF og Akademikernes Centralorganisation, se nærmere i 1973-kapitlet nedenfor, s. 83 ff. Den nye sammensætning af Arbejdsrettens fagdommere, der valgte rettens formandskab, forhindrede dog ikke, at de gamle hovedorganisationer på det private arbejdsmarked DA og LO bevarede deres dominerende indflydelse på Arbejdsretten, idet disse to organisationer havde stemmer nok til at afgøre, hvem der skulle være medlemmer af formandskabet, blot de var enige herom.

Den faste voldgiftsret i udevalgsbevarelse C på Københavns rådhus 15. februar 1941. Siddende fra venstre mod højre: Hans Jacobsen, C.B. Henriques, Peter Andersen, sekretær, C. Ove Christensen, P.C. Poulsen, Otto Meyer, Fr. Dalsgaard og Claus J. Olsen. På væggen mellem vinduerne ses Hans Henningsens maleri af Carl Ussing, som fulgte med til Sct Annæ Plads 5, da Den faste Voldgiftsret flyttede i 1960.

Danmarks tilslutning til EF (EU)

Samtidig med arbejdsretsreformen i 1973 ændrede Arbejdsrettens retskilder i et vist omfang karakter, idet Danmark dette år blev medlem af De europæiske fællesskaber (EF). Herefter skulle danske domstole – og dermed også Arbejdsretten – anvende EF's retsregler, hvilket indebar betydelige udfordringer for et arbejdsretligt system, der hidtil stort set alene havde hvilet på organisationernes kollektive overenskomster. Efterhånden blev EF-direktiver af betydning for den kollektive arbejdsret i vidt omfang gennemført ved lov, og i takt hermed fik lovgivning større betydning for Arbejdsretten end tidligere. Et godt eksempel herpå er virksomhedsoverdragelsesloven fra 1979, der implementerede et EF-direktiv om virksomhedsoverdragelse, og som kom til at spille en betydelig rolle. Det kan bl.a. ses af, at Arbejdsretten i et tilfælde har forelagt spørgsmål om fortolkning af virksomhedsoverdragelsesdirektivet for EF- (nu EU-) domstolen, se nærmere nedenfor i 1988 kapitlet, s. 230 ff.

Menneskerettighedskonventionen og Arbejdsretsloven af 1997

Også Den europæiske Menneskerettighedskonvention (EMRK) har påvirket Arbejdsretten i væsentlig grad i de senere år, navnlig efter at EMRK ved lov nr. 285 af 29. april 1992 blev inkorporeret i dansk ret. Således blev arbejdsretsloven ændret i 1997, alene med henblik på at sikre, at arbejdsrettens sammensætning og kompetenceregler var i overensstemmelse med EMRK's krav til uafhængige og upartiske domstole: Ændringen indebar bl.a., at parter uden del i retten til at vælge Arbejdsrettens fagdommere kan forlange en sag afgjort uden deltagelse af fagdommere. Lovændringen gav også en individuel arbejdstager en videre adgang til at rejse overenskomstbaserede krav ved de almindelige domstole end tidligere, se nærmere nedenfor i 1995-kapitlet, s. 290 ff. og 1997 kapitlet s. 301 og 303.

Endvidere er der ved 1997-loven sket den væsentlige ændring, at Arbejdsrettens formandskab, der hidtil var blevet udpeget gennem valg af de ordinære dommere for en tre-års periode (med mulighed for genvalg), nu skal beskikkes af Arbejdsministeren (i dag Beskæftigelsesministeren) efter de ordinære dommers indstilling, og således, at beskikkelsen gælder, indtil den pågældende fylder 70 år. Hermed er uafhængigheden for formandskabets medlemmer sikret på samme måde som for dommere ved de almindelige domstole efter grundlovens bestemmelser. At denne ændring ikke blot er rent formel, viser Den faste Voldgiftsrets sag nr. 2415, se nærmere bind 1, s. 185. Også fagdommerne skal efter 1997-lo-